

DOI 10.33099/2618-1614-2026-32-1-19-29

УДК 355.463.2:355.469.34

П. Б. Волотівський,*кандидат військових наук,**старший науковий співробітник,**Державний науково-дослідний інститут авіації,***П. А. Глуценко,***доктор філософії,**Державний науково-дослідний інститут авіації,***О. А. Жевтюк,***кандидат технічних наук,**старший науковий співробітник,**Державний науково-дослідний інститут авіації,***С. М. Соколюк,***кандидат історичних наук, доцент,**Національний університет оборони України*

Повітряно-морська десантна операція. Історичні приклади підготовки і ведення. Місце безпілотних авіаційних систем у сучасних умовах її проведення

Матеріали, викладені в статті, варто розглядати передусім як основу для підготовки повітряно-морської десантної операції з метою деокупації окремих захоплених РФ територій України. Основна увага приділена проблемам підготовки сил і засобів до участі в операції. Поштовхом для проведення цього дослідження стало завдання щодо щонайбільшого залучення до участі в повітряно-морській десантній операції безпілотних літальних апаратів (комплексів) усіх класів різного призначення. Часткові завдання військової безпілотної авіації, типи безпілотних літальних апаратів (безпілотних літальних комплексів), які можуть бути залучені для їх виконання, розглядаються в межах завдань, які виконуються на кожному з етапів повітряно-морської десантної операції. Сьогодні потребують подальшого розвитку теоретичні питання підготовки та ведення повітряних, повітряно-морських та морських десантних операцій із застосуванням безпілотних систем, опціонально пілотованих літальних апаратів, наземних роботизованих комплексів та морських (водних) безекіпажних систем (комплексів).

Ключові слова: деокупація Кримського півострова, історичні приклади проведення десантних операцій, повітряно-морська десантна операція.

© П. Б. Волотівський, П. А. Глуценко, О. А. Жевтюк,
С. М. Соколюк, 2026

Вінформаційному просторі поширюється думка про те, що якщо агресивну війну проти України Російська Федерація розпочала 2014 р. захопленням Криму, то звільнення захоплених територій України також має розпочинатися зі звільнення Криму.

Про необхідність звільнення Криму неодноразово висловлювався у своїх заявах колишній командувач Сухопутних військ США в Європі генерал Бен Годжес. Так, у своєму інтерв'ю Громадському телебаченню він указував на необхідність проведення Україною заходів щодо недопущення можливості росіянами використовувати півострів для ведення війни проти України і підкреслював, що «звільнення Криму має вирішальне значення для всієї війни» [1]. Автори статті підтримують таку думку, такий розвиток подій.

Для виконання цього завдання, виходячи з характеру завдань, що мають бути виконані, стратегічної обстановки, що складається, географічного положення Кримського півострова, доцільна висадка оперативно-стратегічного десанту.

Для участі у висадці такого десанту, виходячи з оперативно-стратегічної обстановки, що складається, фізико-географічних умов Чорноморської та Азовської операційної зони, вбачається за необхідне залучення об'єднань і з'єднань усіх видів Збройних Сил України та їхніх родів військ (сил).

Оснащення Збройних Сил України сучасною бойовою авіацією, ракетною зброєю різних видів, безпілотними авіаційними системами різного призначення, наземними роботизованими комплексами, морськими робототехнічними комплексами (ударними безекіпажними катерами, автономними безекіпажними підводними апаратами) створює умови для проведення бойових дій з висадки оперативно-стратегічного (оперативного) десанту у формі повітряно-морської десантної операції (ПМДО). Найважливішим є ретельне планування такої операції та завчасна її підготовка.

Проведення ПМДО згідно з новими поглядами на систему застосування сил оборони, викладеними в Тимчасовій доктрині застосування сил оборони 2025 р., не передбачається. Проведення такої операції передбачалося документами радянської епохи, в яких вона була представлена як складова морської десантної операції. В окремих країнах проведення таких операцій передбачене керівними документами (США, Велика Британія, КНР).

На даний час підготовка та проведення ПМДО ускладнюється відсутністю необхідної кількості винищувальної та бомбардувальної авіації, військово-транспортної авіації, транспортно-десантних і транспортних вертольотів, протимінних і десантних кораблів, транспортів, безекіпажних шукачів мін, необхідних засобів бойового й логістичного забезпечення. Досить

складним завданням буде здійснення блокадних дій Кримського півострова з боку Азовського та Чорного морів, Керченської протоки, ізоляція півострова з боку Перекопського й Чонгарського перешийків.

Сьогодні *безпілотні (безкіпажні) системи за масштабами застосування під час відбиття широкомасштабної агресії РФ фактично набули статусу стратегічного засобу ведення сучасної війни*. Ця зброя фактично компенсувала відносну (порівняно зі збройними силами РФ) слабкість Збройних Сил України в таких сучасних озброєннях, як авіація, ракетні комплекси з балістичними і крилатими ракетами, бойові кораблі всіх класів тощо.

Зважаючи на те, що безпілотні авіаційні комплекси нині є одним з видів авіаційної техніки, які найшвидше розвиваються, слушно порушити питання щодо якнайбільшого залучення до участі в ПМДО з деокупації Кримського півострова військ сил безпілотних систем. Звідси випливає завдання *щодо розвитку основ підготовки, ведення та підтримки цієї операції із залученням з'єднань (частин) безпілотних систем; розробки нової тактики застосування пілотованої авіації спільно з безпілотною; обґрунтування необхідного типу безпілотних літальних апаратів для участі в операції; розробки та виробництва засобів підтримання висадки десанту, розробки нової організації управління силами*.

Метою статті є обґрунтування необхідності відображення ПМДО в керівних документах, важливості завчасної підготовки сил і засобів для участі в такій операції, створення й виробництва в необхідній кількості безпілотних систем для виконання часткових завдань на різних її етапах з урахуванням історичного досвіду проведення таких операцій.

Огляд окремих джерел за темою дослідження. Досвід підготовки і ведення десантних операцій у конкретних історичних умовах у міру його накопичення вивчався й узагальнювався. Цьому питанню в підручниках з історії воєнного мистецтва присвячені цілі розділи, про це написані навчальні посібники, книги спогадів, тисячі наукових статей. З-поміж тисяч джерел стосовно теми підготовки і ведення десантних дій, на думку авторів статті, доцільно розглянути досвід підготовки і проведення чотирьох десантних операцій: трьох, що здійснювалися під час Другої світової війни (Критської повітряно-десантної операції німецьких військ 1941 р., Керченсько-Феодосійської морської десантної операції радянських військ (25.12.1941–02.01.1942), Нормандської повітряно-морської десантної операції військ антигітлерівської коаліції (союзницьких військ) (06.06–25.07.1944), а також Фолклендської повітряно-морської десантної операції збройних сил Великої Британії (02.04–14.06.1982).

Критська повітряно-десантна операція – перша велика повітряно-десантна операція Другої світової війни (20.05–01.06.1941) [2; 3, с. 209–210]. Основною метою німецьких військ було завоювання панування у східній частині Середземного моря й у південній частині Егейського моря. Операція проводилася силами повітряно-десантних і гірсько-стрілецьких дивізій та окремих частин німецьких військ (усього понад 23 тис. осіб), двох авіакорпусів (1200 літаків), близько 100 планерів, морського десанту (близько 7000 осіб та 70 суден). Сили оборони о. Крит нараховували близько 30 тис. осіб англійців та близько 14 тис. осіб із грецьких військ. З боку моря сили оборони підтримували понад 30 бойових кораблів. Протиповітряна оборона острова була вкрай слабкою.

У процесі операції німецька авіація завоювала повне панування в повітрі, повітряні десанти захопили плацдарми. Порядок дій сил був таким. Безпосередньо перед висадкою чотири пункти, намічені для десантування, зазнали інтенсивного бомбардування з повітря. Слідом за бомбардувальниками транспортні літаки скинули парашутистів, одночасно важкі планери здійснили посадку. У перший день операції були висаджені близько 8000 осіб. Наприкінці дня 21 травня німці захопили аеродроми, на які сіли літаки з рештою частин десанту. Спроба гітлерівців висадити морський десант була відбита англійським флотом. 1 червня німецькі війська повністю оволоділи островом Крит.

У результаті операції англійська сторона зазнала значних втрат: 15 тис. солдат і офіцерів (без урахування грецьких військ, залишених на острові), важкий крейсер, 3 легкі крейсери та 7 есмінців; були пошкоджені 3 лінкори, авіаносець, 6 легких крейсерів і 7 есмінців. З острова Крит були евакуйовані близько 16 тис. осіб.

Німецькі війська також зазнали досить значних втрат – 17 тис. осіб (убитими, пораненими, полоненими) і понад 200 літаків.

Критська операція продемонструвала можливість використання авіації для захоплення великих острівних районів. Вона підтвердила передвоєнні теоретичні положення воєнного мистецтва про спроможність повітряно-десантних військ самостійно вирішувати важливі оперативні завдання.

Керченсько-Феодосійська морська десантна операція (25.12.1941 – 02.01.1942) була наймасштабнішою із морських десантних операцій, що проводилися радянськими збройними силами під час Другої світової війни, єдиною операцією стратегічного рівня [3, с. 180; 4]. Її метою було оволодіння Керченським півостровом і створення умов для звільнення Криму від гітлерівських загарбників. У результаті її проведення 2 січня 1942 р. був створений Кримський фронт.

Усього на операцію виділялося 42 тис. військ десанту з озброєнням і військовою технікою, 160 кораблів і суден, у тому числі 78 бойових кораблів, близько 500 літаків.

Протидесантну оборону півострова здійснювали: німецька піхотна дивізія, два танкові батальйони (118 танків), два артилерійські полки польових гармат, до 100 літаків.

З низки причин об'єктивного та суб'єктивного характеру виконане було лише найближче завдання операції. Мета операції – визволення Кримського півострова – не була досягнута. Німецьке командування, підтягнувши дві німецькі дивізії, румунський корпус із резерву та дві дивізії з-під Севастополя, зупинило наступ військ десанту, закріпившись на підготовленому рубежі, а в січні 1942 р. знову повернуло собі Феодосію – ключовий логістичний вузол операції.

Навесні 1942 р. положення радянських військ у Криму знову стало критичним. 8 травня німецькі війська розпочали наступ на Керченському півострові, прорвали оборону і до 14 травня підійшли до Керчі. 15–20 травня Азовська флотилія та Керченська військово-морська база здійснили часткову евакуацію військ Кримського фронту на Таманський півострів. Були евакуйовані всього 11600 осіб.

Ця операція є повчальною з огляду на її незадовільну підготовку і проведення. На підготовку операції було передбачено 23–26 днів. Для повної та всебічної підготовки операції такого масштабу цього часу явно недостатньо. Уже на етапі висадки десанту в Азовському морі виявилися суттєві недоліки планування і підготовки операції. У зв'язку з критичною ситуацією в районі Севастополя найпідготовленішу частину військ десанту терміново було перекинуто морем для виправлення становища, а термін проведення операції був перенесений на два тижні. На день висадки не був урахований прогноз погоди, яка суттєво погіршилася з різким зниженням температури. Висадка фактично здійснювалася в штормову погоду із сильним північним вітром зі снігом. Не було враховано наявність льодового припаю в Азовському морі та Керченській протоці. При цьому слід брати до уваги, що для перевезення і висадки особового складу десанту з військовою технікою у складі Азовської військової флотилії були відсутні спеціальні десантні кораблі, не вистачало транспортів і допоміжних суден. Для перевезення особового складу використовувалися мобілізовані плавзасоби населення та господарських організацій, які виявилися малоприматними у штормових умовах.

Унаслідок незадовільних погодних умов, відсутності спеціальних десантно-висадочних засобів, складнощів у підтриманні зв'язку між плавзасобами десантних загонів мали місце випадки втрати орієнтування та

управління. Не всі десантні загоны змогли висадити десант у призначеному місці. Один з десантних загонів вимушений був повернутися в пункт завантаження десанту.

Уже на переході морем, у бою за висадку десанту та під час дій десанту на березі висвітлювалися недоліки в плануванні інженерного, пошуково-рятувального, логістичного та медичного забезпечення. Інженерні частини не мали достатніх спроможностей для виконання всього обсягу робіт. Пошуково-рятувальне забезпечення було покладене на особовий склад пошкоджених кораблів (суден). Медичні частини та підрозділи з великими труднощами справлялися з наданням першої медичної допомоги, не встигали обслуговувати всіх поранених. Евакуація поранених здійснювалася повільно, серед евакуйованих і поранених було багато обморожених.

Логістичне забезпечення не було детально сплановане з урахуванням умов обстановки та наявного часу. Із початком операції виявилася нестача окремих видів матеріальних засобів, автотранспорту й морських транспортів для їх перевезень. Проявилася непередбаченість малих портів Тамань, Темрюк, Анапа та інших для переміщення вантажів з одного транспортного засобу на інший. Можливості Феодосійського і Керченського портів були обмежені.

Досвід Керченсько-Феодосійської морської десантної операції показав, що для успішного проведення таких складних операцій, якими є десантні операції, необхідна їх ретельна підготовка й усебічне забезпечення.

Війська, залучені до участі в операції, зазнали значних втрат особового складу та військової техніки й озброєння.

Нормандська десантна операція (06.06–24.07.1944) вважається наймасштабнішою в історії воєнного мистецтва [2; 3, с. 274–275]. Її метою було форсування протоки Ла-Манш та захоплення стратегічного плацдарму на узбережжі північно-західної Франції (Нормандії). Експедиційні сили союзників – збройних сил США, Великої Британії, Канади і Франції – налічували понад 2 876 тис. осіб (32 дивізії та 12 бригад), близько 7 тис. кораблів і суден, близько 11 тис. бойових літаків.

У плані операції повітряний десант у складі трьох повітряно-десантних дивізій був висаджений на фланги визначеного плацдарму із завданням ізоляції району висадки шляхом знищення переправ через водні перешкоди, головним чином через річку Сену, та підготовки ділянок висадки морського десанту. Для здійснення висадки повітряного десанту були задіяні 2 400 літаків та 850 планерів. Під час операції були десантовані з повітря 24 500 військовослужбовців з озброєнням і технікою. Більше половини всього складу були скинуті на парашутах.

Відповідно до мети статті практичний інтерес становить також складова підготовки операції стосовно підготовки сил і засобів до операції. Безпосередня підготовка до висадки розпочалась у січні 1944 р. Поряд з оперативним плануванням особливе місце відводилося питанням усебічного забезпечення (нині – підтримки) висадки, оперативної і бойової підготовки сил. Для забезпечення висадки здійснювалася низка найрізноманітніших заходів не лише оперативного-тактичного характеру, а й в економіці та промисловості. Слід зазначити, що до початку операції у Великій Британії та США були побудовані близько 30 тис. самохідних десантно-висадочних засобів (десантних кораблів, катерів та барж). Промисловість виготовляла спеціальні засоби для забезпечення бою за висадку. На озброєння надійшли плаваючі танки, спеціальні баржі з реактивними установками тощо. Було підготовлене все необхідне для спорудження в районі висадки двох штучних плавучих портів – так званих «Малбері» – по одному в західному і східному секторах. Для їхнього будівництва промисловість підготувала 146 плавучих масивів масою від 1200 т до 6000 т кожний. Вони були обладнані всім, що має звичайна гавань: кранами, складами, причальним фронтом, артилерією, складами боєприпасів, житловими приміщеннями для особового складу тощо. Плавучі масиви мали утворювати імпровізовану гавань, рівну за розмірами порту Дувр (Велика Британія).

Іншою важливою і складною проблемою виявилось забезпечення сил десанту, що висаджувався, паливом, яке було потрібне в значних обсягах. Оскільки його подача танкерами була проблематичною, промисловість виготовила все необхідне для термінової прокладки 20 нафтопроводів: з початком висадки вони були прокладені через Ла-Манш, кожний мав пропускну здатність 450 т за добу.

Особливе місце посідала підготовка авіації та заходи, спрямовані на досягнення панування в повітрі. Для повітряного забезпечення дій десанту із захоплення плацдарму була побудована система аеродромів. До початку операції їхня загальна площа становила 100 тис. гектарів, а площа бетонованих злітно-посадкових смуг відповідала площі дороги довжиною 140 тис. км, шириною 10 м. Щоб забезпечити надійне панування в повітрі, яке союзне командування вважало обов'язковою умовою успішного виконання операції, задовго до її початку здійснювалися систематичні нальоти та бомбові удари по аеродромах противника та по центрах авіаційної промисловості.

Ця операція є повчальною з погляду досягнення прихованості підготовки і раптовості висадки, узгодженості дій великотоннажних сил флоту, авіації та сухопутних військ, швидких темпів висадки десантних

військ і стислих термінів перекидання через Ла-Манш величезної кількості військових вантажів і військ.

Особливе місце серед заходів оперативного забезпечення відводилося розвідці й маскуванню. Оперативна розвідка здійснювалася безперервно різноманітними видами і засобами, при цьому основна увага приділялася повітряній розвідці й аерофотозйомці. З метою оперативного маскування з кінця березня 1944 р. у Великій Британії в місцях зосередження військ були встановлені заборонені зони, введена сувора цензура, заборонене листування, здійснене ретельне маскування розміщення військ, виконані численні заходи з радіомаскування, встановлені станції радіозавад. Здійснювалися демонстративні дії, працювала широка мережа дезінформації.

Отже, Нормандська десантна операція збагатила військово-морське мистецтво значним досвідом у вирішенні низки важливих питань у галузі підготовки та проведення десантних операцій. Значний інтерес становить характер підготовки операції: створення спеціальних видів озброєння для вирішення основних завдань, спеціальних засобів і споруд для забезпечення висадки і дій десанту на березі – плавучі порти, хвилеломи, нафтопроводи тощо.

Заслужують уваги і такі питання, як організація системи управління, розгортання сил, забезпечення переходу десанту морем, подолання протидесантних перешкод спеціально виділеними командами тралення одночасно на багатьох фарватерах.

Досвід планування Нормандської десантної операції, її підготовки та проведення може бути врахований під час підготовки і проведення ПМДО з метою деокупації півострова Крим.

Фолклендська операція збройних сил Великої Британії (25.04–15.06.1982) є одним з прикладів повітряно-морської десантної операції [5, с. 486–496; 6; 7]. Вона проводилася Великою Британією з метою відновлення контролю над Фолклендськими островами після їх захоплення аргентинськими військами 2 квітня 1982 р.

Аргентина 2 квітня 1982 р. висадила на острови десант у складі 12 тис. осіб і 90 танків та окупувала архіпелаг. Зі складу флоту і військово-повітряних сил Аргентини в десантній операції були залучені 44 бойові кораблі, включно з авіаносцем «Вентісіко де Майо», і понад 400 літаків і вертольотів.

Велика Британія з метою відновлення контролю над архіпелагом на початку квітня 1982 р. сформувала і направила в район Фолклендських островів оперативне з'єднання у складі 57 кораблів, у тому числі 3 багатоцільові атомні підводні човни, 2 авіаносці, близько 70 транспортних суден, до 70 літаків і 80 вертольотів, понад 8 тис. осіб морської піхоти і сухопутних військ,

30 легких танків, кілька десятків бронетранспортерів, до 100 гармат і мінометів.

Основні сили британського десанту (до 5 тис. осіб) 21 травня були висаджені без втрат у бухті Сан-Карлос у північно-західній частині о. Східний Фолкленд. За дві доби до висадки основних сил десанту (19 травня) британці висадили два демонстративні десанти у Фокс-Бей (о. Західний Фолкленд) і в Порт-Дарвін (Східний Фолкленд). Перед вирішальним наступом на Порт-Стенлі (адміністративний центр архіпелагу) сил морського і повітряного десантів, британським командуванням були висаджені ще два десанти (3 тис. осіб). Наступ на Порт-Стенлі, де розташовувалось основне угруповання аргентинських військ, розпочався 12 червня, а 15 червня аргентинський гарнізон капітулював.

З боку Великої Британії до участі в конфлікті були залучені 25 тис. військовослужбовців. Бойові дії тривали шість тижнів. Втрати британців за цей час склали 258 осіб, 2 есмінці, 2 фрегати, велике контейнерне судно, 2 танко-десантні кораблі, 24 вертольоти різних типів, 10 літаків «Сі Харрієр». Чимало кораблів одержали бойові пошкодження [5].

Аргентинські війська також зазнали досить значних втрат [5]: 649 військовослужбовців, крейсер «Адмірал Бельграно», дизель-електричний підводний човен «Санта Фе», побудований у США у 1945 р. за проектом «Балао», п'ять допоміжних суден, 75 бойових літаків та 25 вертольотів. 11 313 військовослужбовців аргентинських військ були взяті в полон.

Досвід Фолклендської операції збройних сил Великої Британії є повчальним з багатьох поглядів. По-перше, це була операція міжвидових угруповань сил (військ) з обох сторін – об'єднана операція або операція об'єднаних сил (військ) у класичному розумінні. По-друге, була підтверджена необхідність чіткого планування бойових дій та взаємодії корабельного угруповання, авіаносної авіації, сил десанту, забезпечення панування на морі і в повітрі. Повчальним є досвід досягнення прихованості підготовки і раптовості висадки десанту, узгодженості дій великих сил флоту, авіації та сухопутних військ, введення противника в оману шляхом створення фальшивої радіолокаційної обстановки, дезінформації противника щодо сил і засобів, їхніх дій, місця перебування, використання елементів хитрості. Також повчальним є досвід висадки розвідувальних груп для розвідки оборонних позицій протидесантної оборони противника і диверсійно-розвідувальних груп для знищення важливих об'єктів та авіації на аеродромах, висадки демонстраційних десантів, розподілу наступу сил десанту на напрямки з півночі та півдня з метою внесення елементу невизначеності для противника щодо основного напрямку наступу. Заслуговує на увагу організація логістичного забезпечення операції.

Загалом система протиповітряної оборони (ППО) британського оперативного з'єднання забезпечила необхідну бойову стійкість кораблям і сприяла виконанню основного завдання – звільненню Фолклендських островів. Водночас, хоча ППО оперативного з'єднання і будувалася глибокоошелонованою, багатозональною із застосуванням різномірних сил і засобів з посиленням на загрозовому напрямку, виявилися слабкі місця в її організації та структурі.

Командування оперативного з'єднання не врахувало можливості нанесення ударів по кораблях аргентинською авіацією на межі її тактичного радіусу з використанням протикорабельних ракет (ПКР). Недостатньо враховувалися воєнно-географічні умови Фолклендського архіпелагу. Зокрема, близькість островів надавала можливість аргентинським літакам маскуватися на їхньому фоні. Не було забезпечено створення суцільного радіолокаційного поля необхідної глибини на загрозовому напрямку. Був відсутній ближній радіолокаційний дозор для своєчасного виявлення ПКР, що низько летять, і літаків. Оскільки зона спостереження на малих та гранично малих висотах мала осередковий характер, аргентинські літаки, використовуючи її, обходили райони кораблів радіолокаційного дозору.

У системі виявлення угруповання сил Великої Британії не було літаків і вертольотів радіолокаційного дозору (РЛД). Через недостатню кількість кораблів РЛД і слабкість повітряного прикриття бойова стійкість бойових кораблів та суден оперативного з'єднання виявилася явно низькою. У результаті з-поміж утрачених англійських ескадрених міноносців і фрегатів два були потоплені під час несення радіолокаційного дозору.

Малоефективним було повітряне прикриття кораблів через обмежену кількість винищувачів і малої дальності виявлення на низьких висотах аргентинських бомбардувальників. Це призводило до того, що рубіж перехоплення атакуючих літаків винищувачами перебував поблизу рубежів пуску ПКР аргентинськими літаками по головних силах з'єднання.

Виявилася слабкість озброєння англійських кораблів зенітними комплексами самооборони і недостатні бойові можливості корабельних зенітних ракетних комплексів «Сі Дарт», «Сі Кет» для відбиття ПКР.

Командувач оперативною ударною групою військово-морських сил Великої Британії контр-адмірал Сенді Вудворд, зважаючи на роль авіаносної авіації та бойових кораблів, які забезпечили без втрат успішну висадку основних сил десанту, назвав цей збройний конфлікт «повітряно-морською війною» [6, с. 302]. Він же зазначив: «...оперативна організація у Фолклендській війні спрацювала достатньо добре; літаки “Сі-Харрієр” були воістину вирішальним чинником нашого успіху» [6, с. 26].

Досвід проведення Критської, Керченсько-Феодосійської, Нормандської та Фолклендської операцій застосовує на вивчення та врахування під час підготовки операцій такого типу Збройними Силами України. Звичайно, при цьому має бути врахована воєнно-стратегічна обстановка на стратегічному напрямі, наявність і можливість застосування пілотованої авіації, безпілотних авіаційних комплексів різного призначення, десантно-висадочних засобів водозаміщувального типу.

Виклад основного матеріалу

Воєнно-політична обстановка, що склалася навколо України на осінь 2025 р., визначається повномасштабною війною РФ проти України. Цілі агресора у війні сформульовані та оприлюднені. Він продовжує наступальні дії з метою окупації чотирьох областей України в їхніх адміністративних кордонах, контролює територію окупованої Автономної Республіки Крим.

На цей час угруповання військ РФ на окупованій території Кримського півострова виконує такі основні завдання:

- ведення безперервної розвідки морської акваторії навколо півострова та повітряного простору над нею;
- ураження військ (сил), об'єктів Збройних Сил України в морі та в береговій зоні, важливих інфраструктурних об'єктів на території материкової України із застосуванням ударних безпілотних літальних апаратів (БпЛА) типу «Shahed-136»/«Герань-2» та ракетних комплексів «Іскандер», «Бастіон», «Онікс»;
- протиповітряна оборона військ і стратегічних об'єктів від ударів Збройних Сил України, знищення засобів повітряного нападу в польоті;
- оборона військово-морських баз та пунктів базування;
- протидесантна оборона морського узбережжя;
- матеріально-технічне забезпечення військ збройних сил РФ, які ведуть наступальні дії з боку окупованих територій Запорізької та Херсонської областей;
- інші завдання.

Деокупація Кримського півострова є стратегічним завданням Збройних Сил України. Підготовка ПМДО має розпочинатись у загальноприйнятому порядку після прийняття рішення Головнокомандувачем Збройних Сил України та доведення бойових завдань до підлеглих об'єднань (з'єднань). Детальні розрахунки потреби в силах та засобах на операцію здійснюються в процесі планування операції.

Повітряно-морська десантна операція охоплює, зазвичай, такі основні етапи [3, с. 83, 257]:

- підготовка району операції, ведення систематичних бойових дій, спеціальних операцій з метою завоювання панування в повітрі, на морі в районі операції та

забезпечення сприятливих умов для успішного виконання завдань ПМДО;

- посадка військ, завантаження техніки на транспортно-десантні БпЛА, військово-транспортні літаки та транспортно-десантні вертольоти, морські десантні транспортні засоби;
- переліт десанту в район десантування, перехід десанту морем;
- десантування повітряного десанту у визначених районах, захоплення важливих об'єктів, розгром протидіючих військ (сил) противника, захоплення й утримання плацдарму для висадки морського десанту, забезпечення успішної висадки морського десанту на берег;
- висадка морського десанту на визначені прибережні плацдарми;
- виконання десантом (повітряним та морським) поставлених завдань;
- забезпечувальні бойові дії сил і військ.

Нині для БпЛА як перспективного напрямку розвитку авіаційної техніки притаманне швидке розширення кола завдань і можливостей. Головні завдання БпЛА на даний час визначені як у керівних документах, так і у відкритих джерелах [8, 9]. Однак, на нашу думку, до них необхідно додати ще таке завдання БпЛА та опціонально пілотованих літальних апаратів (ЛА): «доставка та висадка підрозділів повітряних десантів на територію противника». Для цього мають бути створені спеціальні транспортно-десантні БпЛА, транспортно-десантні опціонально пілотовані ЛА (можуть виконувати керований політ як з льотчиком на борту, так і без нього). Адже на сьогодні є приклади розробок ЛА для цивільних споживачів системи «міська аеромобільність» – безпілотних, пілотованих та опціонально пілотованих ЛА. Вочевидь, це мають бути ЛА, кожний з яких доставлятиме в район висадки групу повністю екіпірованих десантників з відповідним боекомплектom зі складу відповідних тактичних підрозділів (взводів, рот тощо).

У сучасних умовах воєнних дій операції оперативного і вище масштабу, у тому числі повітряно-морська десантна операція, мають значний просторовий розмах, тривалість, глибину. Ці показники значною мірою залежать від фізико-географічних умов району операції. Звичайно, для забезпечення таких операцій потрібні БпЛА різних класів та рівнів застосування для виконання різноманітних завдань.

Відповідно до мети статті далі пропонується розглянути часткові завдання військової безпілотної авіації в межах завдань, які виконуються на кожному з етапів ПМДО, визначити типи БпЛА (безпілотних літальних комплексів (БпЛК)), котрі можуть бути залучені для виконання цих завдань, виходячи з їхнього призначення (табл. 1). Конкретні типи БпЛА як приклад для

Таблиця 1

Типи БпЛА (БпАК), які доцільно залучати для виконання окремих завдань повітряно-морської десантної операції

Етапи ПМДО	Часткові завдання етапу, що покладаються на БпЛА (БпАК)	Типи БпЛА (виходячи з їхнього призначення), які доцільно залучати до виконання часткових завдань на етапах ПМДО
1. Підготовка району операції, ведення систематичних бойових дій, спеціальних операцій з метою завоювання панування в повітрі, на морі в районі операції та забезпечення сприятливих умов для успішного виконання задач ПМДО	Ведення повітряної розвідки цілей на суходолі та в морській зоні в районі операції	Розвідувальні БпАК II та III класів, зокрема БпАК радіаційної, хімічної та біологічної розвідки, радіо- і радіотехнічної розвідки
	Знищення важливих цілей в системі оборони противника (РЛС, засобів ППО, ракетних комплексів, артилерійських батарей, аеродромів, складів боєприпасів, пунктів управління та інших цілей)	Розвідувальні БпАК II класу Ударні БпАК разового застосування II–III класів Ударні БпЛА багаторазового використання літакового типу II та III класів (у разі придушення ППО)
	Блокада узбережжя півострова з моря та повітря, заборона проходу сил флоту, прольоту авіації противника в блокадну зону (блокадні дії в призначеній зоні частин та з'єднань військово-морських сил, авіації, ППО)	Розвідувальні, розвідувально-ударні БпЛА літакового типу II та III класів БпЛА-випишувачі (II–III класів) БпЛА для пошуку підводних човнів, установлення мінних загороджень
	Бойові дії щодо ізоляції півострова з боку Керченської протоки та Перекопського перешийку	Розвідувальні БпАК II та III класів Ударні БпАК разового та багаторазового застосування II–III класів
	Висадка розвідувальних груп для розвідки розташування противника	Транспортно-десантні БпЛА для десантування розвідгруп; можливе застосування інших засобів доставки (надводних, підводних)
	Висадка диверсійно-розвідувальних груп, підрозділів сил спеціальних операцій у райони виконання завдань у тилу противника	Транспортно-десантні БпЛА, інші засоби доставки (повітряні, надводні, підводні)
	Забезпечувальні бойові дії, спрямовані проти угруповань та об'єктів противника, які можуть посилити дії його основних сил оборони півострова	Розвідувальні, розвідувально-ударні БпАК II класу Ударні БпАК I та II класів, у тому числі з разовими БпЛА
		БпЛА – ретранслятори зв'язку, радіоелектронної боротьби (РЕБ)
БпАК логістичного забезпечення		
БпАК пошуково-рятувального, медичного забезпечення та евакуації поранених		
2. Посадка військ десанту, завантаження техніки на транспортно-десантні БпЛА, літаки і вертольоти транспортної авіації, на морські десантні транспортні засоби	Протиповітряне прикриття: районів зосередження та маршрутів висунання військ і техніки десанту в райони посадки; районів посадки; знищення засобів повітряного нападу противника в повітрі	БпЛА-перехоплювачі I класу (тактичного рівня), зокрема разові БпЛА-випишувачі (перехоплювачі) II–III класів
	Посадка військ основного та демонстративного десантів на транспортно-десантні БпЛА та морські транспортні засоби	Транспортно-десантні БпЛА БпАК пошуково-рятувального, медичного забезпечення й евакуації поранених для виконання завдань у районах підготовки та зосередження військ
3. Перельоти основного і демонстративного повітряних десантів у райони десантування; перехід морського десанту морем у район висадки	Протиповітряне прикриття маршрутів польоту повітряного та демонстративного десантів, маршрутів переходу десанту морем у взаємодії із силами й засобами ППО та винищувальної авіації; придушення об'єктів ППО і військ противника у смузі польоту десанту	БпЛА-перехоплювачі, БпЛА винищувачі у взаємодії з пілотованими винищувачами та з'єднаннями військ ППО Кораблі охорони десантних загонів з вертольотом корабельного базування у варіанті протиповітряної, протикорабельної, протичовнової оборони

Закінчення таблиці 1

Етапи ПМДО	Часткові завдання етапу, що покладаються на БпЛА (БпАК)	Типи БпЛА (виходячи з їхнього призначення), які доцільно залучати до виконання часткових завдань на етапах ПМДО
4. Висадка повітряного десанту у визначені райони комбінованим способом, захоплення важливих об'єктів, розгром протидіючих військ (сил) противника, захоплення й утримання плацдармів для висадки морського десанту, забезпечення успішної висадки морського десанту на берег	Висадка повітряного десанту десантно-транспортними БпЛА в тил противника для захоплення його аеродромів, злітно-посадочних смуг, посадочних майданчиків, важливих об'єктів, прибережних плацдармів для висадки основних та демонстративних морських десантів, забезпечення висадки передових загонів морських сил. Придушування (знищення, взяття в полон) військ противника в районах висадки і в прилеглих до них районах	<p>Транспортно-десантні БпЛА</p> <p>Розвідувальні БпЛА I класу (мікро- (тактичні), міні- (тактичні поля бою))</p> <p>Розвідувально-ударні БпЛА (мікро- (тактичні), міні- (тактичні поля бою), малі (тактичні))</p> <p>БпЛА-перехоплювачі розвідувальних (ударних) БпЛА противника</p> <p>БпЛА-винищувачі ударних БпЛА противника типу «Shahed-136» / «Герань-2»</p> <p>Ударні разові БпЛА I та II класів (літаки та мультикоптери)</p> <p>Ударні БпЛА багаторазового використання літакового типу I та II класів</p>
5. Виконання десантом поставлених завдань щодо деокупації захопленої території півострова	<p>Відбиття контратак противника, ударів його БпЛА;</p> <p>ураження вогневих та ударних засобів, живої сили, броньованої та іншої бойової техніки, артилерії, зенітно-ракетних комплексів, об'єктів оперативного обладнання та інфраструктури противника;</p> <p>розгром протидіючих військ (сил) противника;</p> <p>заборона перекидання противником підкріплень;</p> <p>захоплення важливих об'єктів, вузлів комунікацій, населених пунктів;</p> <p>зачистка звільненої території від решток ворожих військ</p>	<p>Розвідувальні БпЛА I класу (мікро- (тактичні), міні- (тактичні поля бою))</p> <p>Розвідувально-ударні БпЛА (мікро- (тактичні), міні- (тактичні поля бою), малі (тактичні))</p> <p>БпЛА-перехоплювачі, БпЛА-винищувачі розвідувальних (ударних) БпЛА противника</p> <p>Ударні разові БпЛА I та II класів (літаки та мультикоптери);</p> <p>Ударні БпЛА багаторазового використання літакового типу I та II класів</p>
6. Забезпечувальні бойові дії сил і військ	<p>Підтримка військ (сил): розвідка, РЕБ, захист від зброї масового ураження, маскування, інженерне забезпечення, пошуково-рятувальне, протимінне, протидиверсійне та навігаційно-географічне забезпечення.</p> <p>Логістичне забезпечення операції</p> <p>Медичне забезпечення операції (постачання медичного майна, лікувально-евакуаційні заходи, медичні заходи щодо захисту особового складу від зброї масового ураження й інші)</p>	<p>БпЛА I та II класів для ведення розвідки, моніторингу поля бою, забезпечення ситуаційної обізнаності, оцінки втрат</p> <p>БпЛА I та II класів управління вогнем і цілевказівки засобам ураження</p> <p>БпЛА РЕБ, ретранслятори зв'язку, РХБ-розвідки</p> <p>БпЛА інженерного забезпечення (пошуку та знищення мін, ставлення мін)</p> <p>БпЛА метеорологічного забезпечення</p> <p>БпЛА пошуково-рятувального забезпечення десанту під час його польоту над морською акваторією, над територією, захопленою противником</p> <p>Транспортні БпЛА для доставки вантажів</p> <p>БпЛА медичного забезпечення та евакуації поранених</p>

виконання кожного із часткових завдань, у статті не показані. Адже у відносно короткі терміни з'являються та приймаються на озброєння щоразу досконаліші високотехнологічні зразки БпЛА. *Вибір раціонального типу (сукупності типів) БпЛА (БпАК) для включення до складу системи озброєння угруповань військ (сил)*, що створюються для проведення ПМДО, має здійснюватися з урахуванням доцільності залучення кожного зразка БпЛА (БпАК) для виконання тих чи інших завдань.

При цьому важливо враховувати чинники та умови, в яких проводитиметься операція. Основні з них: бойові можливості своїх військ (сил) та противника, характер місцевості району операції, стан морської обстановки. Ці та інші чинники й умови і визначатимуть розмах операції.

Аналіз та узагальнення даних, показаних у *таблиці 1*, дає підстави сформулювати попередній раціональний типаж БпАК для виконання визначених завдань, виходячи з їхніх основних функцій: підтримка дій військ (сил); виконання бойових завдань (зокрема висадки підрозділів десанту); логістичне забезпечення; медичне забезпечення та евакуація поранених. На теперішній час виконання окремих часткових завдань етапів ПМДО може бути забезпечене використанням БпЛА (БпАК) як вітчизняного, так і закордонного серійно виробництва.

Розгляд часткових завдань та існуючих типів БпАК, які можуть бути використані для забезпечення ПМДО, не є повним і вичерпним. Так, наприклад, на даний час відсутні транспортно-десантні БпЛА спеціальної побудови для доставки підрозділів військ десанту в призначені райони десантування, транспортні БпЛА з корисним навантаженням 60–200 кг, важкі БпЛА для доставки боєприпасів та продовольства для підрозділів у райони бойового зіткнення, вітчизняні аналоги для медичного забезпечення та евакуації поранених, пошуково-рятувального забезпечення, встановлення морських мін та пошуку підводних човнів, ведення РХБ-розвідки, збирання метеорологічної інформації. На наш погляд, доцільно ставити питання про їх розробку та виробництво.

Таким чином, часткові завдання безпілотної авіації на кожному етапі ПМДО дають можливість осмислити місце та роль зразка БпЛА в такого роду операції в сучасних умовах її проведення.

У короткостроковій перспективі, на думку авторів, для перевезення та висадки повітряного десанту доцільно використовувати наявні в Силах оборони та в інших міністерствах і відомствах транспортні вертольоти. В умовах обмеженої кількості транспортних вертольотів у Збройних Силах України доцільно розглянути питання придбання необхідної кількості вер-

тольотів закордонного виробництва, наприклад вертольотів Bell UH-1Y Venom (перебувають на озброєнні збройних сил США), EUROCOPTER AS350/H125. Доцільно також розглянути варіант придбання вертольотів «Robinson R66 Turbine», «Enstrom 480», які позитивно зарекомендували себе на різних авіаційних роботах, зокрема і для перевезення пасажирів у системах міське «авіатаксі» (5 посадкових місць) та вантажів (корисний вантаж відповідно 580 і 558 кг).

Перспективним засобом перекидання десанту на територію противника для виконання бойових завдань є створення й застосування опціонально пілотованих літальних апаратів, що можуть виконувати керований політ як з пілотом на борту, так і без нього.

Слід зазначити, що застосування БпЛА для доставки десанту пов'язане з певними складнощами. Ці літальні апарати *мають здійснювати переліт у район висадки десанту у складі груп для десантування відповідних тактичних підрозділів (взводів, рот тощо)* в умовах застосування противником засобів РЕБ. Тому має бути розроблена система управління ними, яка буде здатна виконувати функції управління в умовах їхнього групового застосування та забезпечувати необхідний рівень безпеки польотів.

Отже, для забезпечення успішної висадки десанту в ПМДО необхідно залучати, крім інших засобів, широкий типаж БпАК. Фізико-географічні умови району проведення операції зумовлюють пріоритетне застосування безпілотної авіаційних комплексів, а також іншої роботизованої техніки.

Методичний підхід до обґрунтування раціонального типуажу БпАК з БпЛА, що плануються для включення до складу системи озброєння збройних сил держави, досить детально розкритий у роботі [10].

Таким чином, у процесі планування операції мають бути проведені детальні розрахунки кількісного складу необхідних зразків БпАК, інших десантно-транспортних засобів. Ці дані можуть бути вихідними даними для планування їхнього виробництва вітчизняними підприємствами та підприємствами країн-партнерів у визначені терміни.

Підготовка сил і засобів. Підготовка сил і засобів до участі в операції має розпочинатися завчасно з таким розрахунком, щоб усі заплановані заходи були виконані до дня початку операції.

Поряд з оперативним плануванням особливе місце належатиме питанню всебічного забезпечення висадки, оперативної та бойової підготовки сил. Постає необхідність проведення низки найрізноманітніших заходів оперативно-тактичного характеру, а також виконання певних завдань і заходів в економіці та промисловості, зокрема із залученням їхніх ресурсів.

У розглядуваній операції, зважаючи на здатність БпЛА виконувати широке коло завдань, економічну доцільність їхнього застосування, виняткова роль має належати безпілотним авіаційним комплексам різного призначення. Важливі завдання покладатимуться також на безпілотні наземні (роботизовані) та безпілотні надводні та підводні комплекси.

Отже, одним з найважливіших заходів підготовки операції є створення, виробництво та накопичення необхідної кількості безпілотних, пілотованих та інших засобів для забезпечення висадки десанту й виконання ним поставлених завдань.

Таким чином, зважаючи на досвід застосування БпЛА під час відбиття збройної агресії Росії проти України, можна стверджувати, що в досягненні цілей ПМДО головна роль належатиме безпілотним системам: БпЛА, опціонально пілотованим ЛА, наземним роботизованим комплексам, морським (водним) безекіпажним системам. Безпілотні системи мають стати вирішальним чинником успіху ПМДО для деокупації Криму.

Повітряно-морську десантну операцію необхідно розглядати як бойову систему оперативного (стратегічного) масштабу. У цій системі одним з основних елементів є підсистема перекидання (доставка) розвідувальних та диверсійно-розвідувальних груп, демонстративних десантів, передових загонів, підрозділів першого ешелону та основних сил десанту у визначені пункти висадки із залученням транспортно-десантних пілотованих, опціонально-пілотованих ЛА, БпЛА, морських десантно-транспортних засобів.

До складних та трудомістких завдань підготовки операції також слід віднести підготовку вихідних районів для підготовки військ для десантування, безпілотної та пілотованої транспортної авіації, зокрема:

- місць розміщення особового складу десанту;
- польових та зі штучним покриттям злітно-посадкових смуг (аеродромів) для військово-транспортної авіації;
- майданчиків для спорядження і зльоту розвідувальних, розвідувально-ударних, десантно-транспортних, повітряних та морських безпілотних (безекіпажних) засобів;
- майданчиків збору і приземлення БпЛА після виконання бойового завдання;
- пунктів завантаження боєприпасів, продовольства й інших вантажів;
- пунктів управління військами та БпЛА.

Обов'язковою умовою успішної підготовки та проведення операції є залучення державних та приватних підприємств для виконання окремих заходів та робіт з її підготовки.

Дані матеріали варто розглядати передусім як відправну точку в такому актуальному напрямі досліджень, як розробка основ підготовки, ведення і забезпечення ПМДО із залученням сил безпілотних систем.

Висновки

1. Для забезпечення повітряно-морської десантної операції необхідним типажем пілотованих та безпілотних літальних апаратів/комплексів зусилля держави мають бути спрямовані на координацію дій Міністерства оборони України, промисловості на виробництво (виготовлення) вітчизняними підприємствами, на закупівлю в закордонних виробників необхідної кількості безпілотних авіаційних систем відповідних класів та призначення, іншої роботизованої техніки та спеціальних засобів, на підготовку вихідних районів, підготовку десантних військ, безпілотної та пілотованої транспортної авіації.

2. Для успішного проведення ПМДО потребується завчасне оперативне планування, підготовка районів місцевості (вихідних районів), у яких здійснюється підготовка військ десанту, безпілотної та пілотованої транспортної авіації та починаються дії з виконання поставленого завдання.

3. Особливе місце під час планування операції має бути відведене заходам, спрямованим на досягнення панування в повітрі. Для цього здійснюється вогневе ураження аеродромів, системи ППО, зокрема зенітно-ракетних комплексів, засобів системи зв'язку та РЕБ та інших об'єктів противника.

4. Перспективним десантно-транспортним засобом для доставки десанту в район висадки в недалекому майбутньому стануть транспортно-десантні БпЛА, транспортно-десантні опціонально пілотовані ЛА, наземні роботизовані комплекси та морські (водні) безекіпажні системи.

5. Нині до напрямів розвитку військового мистецтва в Україні доцільно віднести розробку й удосконалення способів висадки повітряних, повітряно-морських та морських десантів із застосуванням безпілотних систем, опціонально пілотованих ЛА, морських (водних) безекіпажних систем.

6. Масоване застосування під час проведення повітряно-морської десантної операції БпЛА (БпАК) дасть змогу вести маневрені, стрімкі, швидкоплинні та рішучі бойові дії в усій зоні операції. Основним правилом управління силами і засобами стане «розвідати», «прийняти рішення» і «знищити». За таких умов бойові дії матимуть високоманеврений характер і будуть максимально успішними.

Перелік літератури

1. Гаврилець С. «Трампа не відвернеться від України»: інтерв'ю з американським генералом Беном Годжесом [Електронний ресурс] / С. Гаврилець // Hromadske. – Режим доступу : <https://hromadske.ua/viyna/235707-tramp-ne-vidvernetsia-vid-ukrayiny-interviu-z-amerykanskyum-heneralom-benom-hodzesom>.

2. История военно-морского искусства : учебник для высш. воен.-морских училищ / отв. ред. С. Е. Захаров ; Гл. штаб Воен.-Мор Флота. – М. : Воениздат, 1969. – 575 с.

3. Военно-морской словарь / гл. ред. В. Н. Чернавин. – М. : Воениздат, 1989. – 511 с., 20 л. илл.

4. Шломин В. С. Тыловое обеспечение сил Военно-Морского флота СССР в операциях Великой отечественной войны : учеб. пособие / В. С. Шломин ; Воен. акад. тыла и транспорта. – Л. : [б. и.], 1970. – 260 с.

5. Войны второй половины XX века / авт.-сост. А. Н. Гордиенко. – Мн. : Литература, 1998. – 544 с. – (Энциклопедия военного искусства).

6. Вудворд С. Фолклендская война : мемуары командующего Фолклендской ударной группы / С. Вудворд, П. Робин-

сон ; пер. с англ. В. С. Корендовича, И. В. Корендовича. – Изд. перераб. и доп. – Симферополь : Доля, 2005. – 416 с.

7. Фолклендська війна [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Фолклендська_війна.

8. Безпілотна авіація у військовій справі : колект. монографія / [С. П. Мосов, М. В. Погорецький, С. М. Салій та ін. ; за ред. проф. С. П. Мосова]. – К. : Інтерсервіс, 2019. – 322 с.

9. Борисов Е. А. Поколения войн и флот. Тенденции развития и выводы для Украины / Е. А. Борисов, В. Ю. Вантроба. – Николаев : Илион, 2006. – 560 с.

10. Системно-концептуальні аспекти формування парку безпілотних авіаційних комплексів та загальних принципів управління ними з використанням елементів гібридного інтелекту [Електронний ресурс] / Б. О. Демідов, О. Ф. Величко, М. В. Борисенко, С. Б. Пантелеев // Озброєння та військова техніка. – 2024. – № 1 (41). – С. 89–99. – Режим доступу : [https://doi.org/10.34169/2414-0651.2024.1\(41\).89-99](https://doi.org/10.34169/2414-0651.2024.1(41).89-99).

Надійшла до редакції: 12.11.2025

Прийнята для опублікування: 27.01.2026